

Stwierdzenie mieszańca pleszki *Phoenicurus phoenicurus* i kopciuszka *Ph. ochruros* w Ciechanowie i problemy w identyfikacji

W dniu 13.06.2018, podczas prowadzenia samochodu na peryferiach Ciechanowa (woj. mazowieckie), w trakcie krótkiego postoju (ok. 2 min.), przypadkowo zauważyłem siedzącego na linii przesyłowej ptaka o cechach mieszańca pleszki *Phoenicurus phoenicurus* i kopciuszka *Ph. ochruros*. Obserwacja miała miejsce w dzielnicy domków jednorodzinnych graniczących z przydomowymi zadrzewieniami, sadami i pojedynczymi starymi drzewami rosnącymi wzdłuż drogi. 17.06 udało się odnaleźć prawdopodobnie tego samego osobnika i wykonać dokumentacyjne zdjęcia (fot. 1). Ptak przebywał w towarzystwie lotnych młodych, zebranych o pokarm. Chociaż nie zaobserwowałem karmienia, to ptaki poszukiwały pożywienia, były zaniepokojone, a obserwowany samiec wykazywał zdenerwowanie, alarmując głosem. Powyższe obserwacje mieszańca razem z młodymi sugerują możliwość udanego lęgu w tej okolicy z udziałem hybrydy pleszki i kopciuszka.

W trakcie obserwacji moją uwagę zwrócił przede wszystkim zakres czerni na piersi i brzuchu, który był pośredni – zbyt szeroki na pleszkę i zbyt wąski na kopciuszka i kończył się mniej więcej w połowie długości pomiędzy bielą czoła a nasadą ogona. U samca pleszki czarny kolor ogranicza się do głowy, sięgając pokryw usznych i gardła, a na górze

Fot. 1. Mieszaniec pleszki *Phoenicurus phoenicurus* i kopciuszka *Ph. ochruros*, Ciechanów, czerwiec 2018 (fot. M. Murawski) – *Hybrid of redstarts, Ciechanów, June 2018*

zachodzi nieco powyżej nasady dzioba, do białej plamy na czole. Z kolei u samca kopciuszka z podgatunku *gibraltariensis*, występującego w Europie, czerń obejmuje większość spodu ciała, od głowy po dolną część brzucha, różniąc się odcieniami. Natomiast u wschodnich i południowo-wschodnich podgatunków kopciuszka, szczególnie u podgatunku *semirufus* z Bliskiego Wschodu, czy nominatywnego *ochruros* oraz u wielu mieszańców tych dwóch gatunków, zakres czerni jest bardzo podobny, co sprawia problemy w identyfikacji. U obserwowanego osobnika widać było również wyraźne białe czoło i brak białawej wstawki na lotkach II rzędu, co jest charakterystyczne dla pleszki, a jednocześnie dla samców kopciuszka wschodnich podgatunków, u których jednak biała plama na czole jest mniejsza i „przybrudzona”. Powyższe cechy, poparte literaturą i konsultacją z krajowymi znawcami, wskazywały jednoznacznie na klasycznego mieszańca pleszki i kopciuszka.

Dotychczas istniały duże kłopoty w identyfikacji takich mieszańców z bardzo podobnym podgatunkiem kopciuszka *phoenicuroides*, który w ostatnich latach regularnie pojawia się w Europie. Główną cechą odróżniającą takie hybrydy od wspomnianego podgatunku była trudno zauważalna w terenie formuła skrzydła, widoczna u ptaków trzymanyh w ręku lub na dobrych fotografiach (Nicolai et al. 1996, Stein 2005). Najnowszy artykuł o rozpoznawaniu hybrydów i podgatunku *phoenicuroides* (van der Spek & Martinez 2018) pozwala na oznaczenie takich osobników na podstawie szczegółów upierzenia. Główną cechą jest kształt rudawej, jasnej łaty pomiędzy czernią piersi a złożonym skrzydłem, który u *phoenicuroides* jest trójkątny, o jednolicie intensywnym rudawym zabarwieniu, zaś u hybrydów jest owalny, niewyraźny, przybrudzony i nie kontrastuje z ciemnym skrzydłem (van der Spek & Martinez 2018). Dla identyfikacji ważna jest również fenologia stwierdzeń obu opisywanych przypadków (van der Spek & Martinez 2018). Większość obserwacji podgatunku *phoenicuroides* pochodzi z późnej jesieni i zimy, zaś hybrydy notowane są najczęściej na wiosnę i w lecie. Z kolei inne podgatunki kopciuszka, podobne do omawianego mieszańca, czyli *ochruros*, *semirufus*, a także *rufiventris*, są osiadłe bądź migrują na nieduże odległości, stąd ich pojawy w Europie są wyjątkowo rzadkie. Na podstawie szerokiej analizy stwierdzeń mieszańców pleszki i kopciuszka w Europie i Afryce Północnej, opartej na dokumentacji fotograficznej, wyróżniono 6 fenotypów osobniczych, wśród których połowa reprezentuje klasyczny typ hybrydy tych gatunków i stanowi blisko 70% wszystkich spotkanych mieszańców, a różnice między nimi ograniczają się do obecności lub braku białego panelu na skrzydle oraz występowania i zakresu białej plamy na czole (Martinez et al. 2019). Zwrócono również uwagę na spore różnice w upierzeniu niektórych osobników, wynikające z wieku poszczególnych ptaków (dorosłe a młode samce) oraz stopnia przepierzenia danego osobnika. Klasycznie wyglądające ptaki to prawdopodobnie pierwsze pokolenie mieszańców. Oprócz wyżej wymienionych 6 fenotypów takich hybryd w terenie można obserwować ptaki o cechach pośrednich pomiędzy tymi fenotypami, co dodatkowo może nastroczać problemów w zakwalifikowaniu danego osobnika do konkretnego typu. Wspomniani autorzy sugerują również, że mieszanie się tych dwóch gatunków może prowadzić w przyszłości do powstania zupełnie nowego gatunku.

Zjawisko hybrydyzacji pleszki i kopciuszka jest dosyć powszechne, na co wskazują osobniki stwierdzane już we wcześniejszych latach (Ertan 2006). Mieszańce tych dwóch gatunków należą do najczęściej obserwowanych hybryd wśród ptaków wróblowych *Passeriformes* w Europie (McCarthy 2006). W Polsce pierwszej takiej obserwacji dokonano 29.04.1996 w Kozienicach. Obserwowany tamże osobnik, wspólnie z samicą kopciuszka, karmił pięć młodych i powrócił w to miejsce rok później (Rębiś 1998). Inne znane przy-

Fot. 2. Mieszaniec pleszki *Phoenicurus phoenicurus* i kopciuszka *Ph. ochruros*, Mikołajki Pomorskie, maj 2016 (fot. K. Antczak) – Hybrid of redstarts Mikołajki Pomorskie, May 2016

padki, w tym śpiewające ptaki odnotowano we Wrocławiu (Z. Marciniak, 22.04.2016), Bródkach w Wielkopolsce (P. Szymański, 28.04.2017), na Nizinie Mazowieckiej (wspomniany osobnik z Kozienic oraz Skierniewice, M. Nowicki, 29.04.2007), a także w Mikołajkach Pomorskich, pow. sztumski (M. Murawski i K. Antczak, 29.05.2016, fot. 2).

Wzrost liczebności obu gatunków (Chylarecki et al. 2018) i częściowe pokrywanie się preferencji siedliskowych mogą sprzyjać coraz częstszemu krzyżowaniu się tych dwóch gatunków.

Dziękuję Zbigniewowi Kajzerowi i Marcinowi Faberowi za konsultacje dotyczące identyfikacji mieszańca, a autorom danych za ich udostępnienie. Panu prof. Tadeuszowi Stawarczykowi składam podziękowania za wskazówki dotyczące wyboru najnowszej literatury w tym zakresie a recenzentom za korektę tekstu.

Summary: Hybrid of the Common Redstart *Phoenicurus phoenicurus* and Black Redstart *Ph. ochruros* in Ciechanów and identification of hybrids. On 13 and 16 June 2018, a hybrid of redstarts was observed in Ciechanów, where most probably bred and reared young. The note describes characters allowing identification of hybrids.

Literatura

- Chylarecki P., Chodkiewicz T., Neubauer G., Sikora A., Meissner W., Woźniak B., Wylegała P., Ławicki Ł., Marchowski D., Betleja J., Bzoma S., Cenian Z., Górski A., Korniluk M., Moczarska J., Ochocińska D., Rubacha S., Wieloch M., Zielińska M., Zieliński P., Kuczyński L. 2018. Trendy liczebności ptaków w Polsce. GIOŚ, Warszawa.
- Ertan K.T. 2006. The Evolutionary History of Eurasian Redstarts "*Phoenicurus*". Acta Zool. Sinica 52 (Suppl.): 310–313.
- Martinez N., Nicolai B., van der Spek V. 2019. Redstart hybrids in Europe and North Africa. Brit. Birds 112: 190–210.

- McCarthy E. 2006. Handbook of Avian Hybrids of the World. Oxford University Press, Oxford.
- Nicolai B., Schmidt C., Schmidt F.U. 1996. Gefieder-merkmale, Maße und Alterskennzeichen des Haus-rotschwanzes *Phoenicurus ochruros*. Limicola 10: 1–41.
- Rębiś M. 1998. Stwierdzenie hybryda pleszki *Phoenicurus phoenicurus* i kopciuszka *Ph. ochruros* w Polsce. Not. Orn. 39: 50.
- Steijn L.B. 2005. Eastern Black Redstarts at IJmuiden, the Netherlands, and on Guernsey, Channel Islands, in October 2003, and their identification, distribution and taxonomy. Dutch Birding 27: 171–194.
- van der Spek V., Martinez N. 2018. Identification and temporal distribution of hybrid redstarts and Eastern Black Redstart in Europe. Dutch Birding 40: 141–151.

Marek Murawski

Armii Krajowej 18/22, 06-400 Ciechanów
merops@vp.pl